

ПСИХОСОЦІАЛЬНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ: МЕТОДИКА ВИМІРЮВАННЯ

PSYCHOSOCIAL WELL-BEING OF FOREIGN STUDENTS IN THE UNIVERSITY EDUCATIONAL ENVIRONMENT: MEASUREMENT METHODOLOGY

У статті актуалізовано проблему вимірювання благополуччя особистості, яке активно досліджується в зарубіжних і вітчизняних дослідницьких школах. Водночас зауважується, що часто «за рамками» подібних досліджень опиняється соціальний контекст умов, в яких перебуває індивід, і який детермінує і визначає благополуччя. Предметом наукового дослідження благополуччя у системі «людина – середовище» визначено поняття «психосоціальне благополуччя», під яким розуміється гармонійне поєднання психологічного та соціального функціонування особистості, що створює почуття внутрішнього комфорту, задоволеності життям, позитивне переживання успіху, а також забезпечує здатність адаптуватися та інтегруватися у соціальне середовище, ефективно виконуючи свої соціальні ролі. У статті розкрито теоретичні підходи до змісту поняття, визначено його складники, якими є «приналежність до університету», що досягається завдяки створенню в університеті середовища підтримки, захищеності, поваги до особистості, терпимості до різних думок, поглядів та переконань, толеруванню неупередженості, рівності і справедливості; «академічна самоефективність» як здатність і можливість задоволення освітніх потреб студента через використання ресурсів освітнього середовища, що визначають досягнення і успіху в освітній діяльності, здатність бути активним і продуктивним; «соціальна самоефективність» як здатність до побудови мережі стосунків і контактів в освітньому середовищі, соціальна взаємодія і участь, використання можливостей входження в університетські спільноти як необхідна умова професійної соціалізації і соціальної підтримки.

Представлено авторську діагностичну методику на вимірювання психосоціального благополуччя іноземного студента в освітньому середовищі університету, наводиться опис процедури валідації, подано структуру і повний тест методики, наведено інтерпретацію шкал.

Ключові слова: благополуччя, іноземний студент, методика на визначення психосоціального благополуччя, психосоціальне

благополуччя, освітнє середовище університету.

The article updates the problem of measuring the well-being of an individual, which is actively studied in foreign and domestic research schools. At the same time, it is noted that often “beyond the scope” of such studies is the social context of the conditions in which the individual is located, which determines and defines well-being. The subject of scientific research on well-being in the “person – environment” system is the concept of “psychosocial well-being”, which is understood as a harmonious combination of psychological and social functioning of the individual, which creates a sense of inner comfort, satisfaction with life, a positive experience of success, and also provides the ability to adapt and integrate into the social environment, effectively fulfilling their social roles. The article reveals theoretical approaches to the content of the concept, defines its components, which are “belonging to the university”, which is achieved through the creation of an environment of support, security, respect for the individual, tolerance for different opinions, views and beliefs, tolerance of impartiality, equality and justice; “academic self-efficacy”, as the ability and possibility of satisfying the student’s educational needs through the use of resources of the educational environment, which determine achievements and successes in educational activities, the ability to be active and productive; “social self-efficacy”, as the ability to build a network of relationships and contacts in the educational environment, social interaction and participation, the use of opportunities to enter university communities as a necessary condition for professional socialization and social support.

The author’s diagnostic methodology for measuring the psychosocial well-being of a foreign student in the educational environment of the university is presented, a description of the validation procedure is given, the structure and full test of the methodology are presented, and the interpretation of the scales is given.

Key words: foreign student, methodology for determining psychosocial well-being, psychosocial well-being, university educational environment, well-being.

УДК 159.9.072.432

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.2.9>

Чуйко О.В.

д.психол.н., професор,
професор кафедри соціальної
реабілітації та соціальної педагогіки
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Цзяхан Дун

аспірант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Сюйтун Ден

аспірант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Актуальність проблеми. В останні десятиріччя інтерес до проблеми благополуччя особистості і виміру його параметрів невпинно зростає. Це викликано глобальними змінами у способі життя багатьох людей, детермінованими нестабільними соціальними умовами і суспільними кризами, зростанням кількості стресогенних факторів, які негативним чином впливають на якість життя і рівень суб’єктивного благополуччя особистості. Водночас добробут часто називають національним пріоритетом урядової політики в усьому світі [7].

Серед інших категорій осіб, які найбільше відчувають і переживають соціокультурний контекст змін, виділяється студентська молодь [1; 2; 4]. Типові для цієї вікової групи труднощі входження у самостійне життя, опанування складних життєвих ситуацій, високі очікування суспільства щодо студентства як «потенційної економічної еліти» (за Парето, 1963), призводять до серйозних психічних і психологічних навантажень. Особливу групу студентства становлять іноземні студенти, для яких сама по собі ситуація освітньої міграції роз-

глядається як важка життєва ситуація, що вимагає актуалізації і використання значної кількості особистісних ресурсів та спеціальних соціально-психологічних компетентностей для адаптації до умов проживання і навчання у незнайомій країні. Адаптація освітніх мігрантів завжди відбувається в процесі акультурації, тобто в процесі постійного прямого контакту між двома різними культурними групами [3], що часто провокує «більшу вразливість іноземних студентів до стресу, пов'язаного з адаптацією в новому середовищі» [6].

За багатьма параметрами іноземні студенти перебувають у менш вигідній соціальній і економічній позиціях, аніж ровесники у себе на батьківщині, дослідники схильні вважати, що іноземні студенти є найбільш вразливою соціальною групою у сенсі загального добробуту і задоволеності життям [8].

Надзвичайно важливим у цьому контексті є вимірювання «індикаторів» благополуччя іноземного студента, яке детерміноване умовами освітнього середовища, в якому він перебуває. На наше переконання, таким індикатором є *психосоціальне благополуччя індивіда* як нерозривна єдність і взаємозв'язок між психологічною і соціальною реальностями буття людини, що виявляється у відчутті задоволення, щастя, комфорту, гармонії, як результат ефективної взаємодії у системі «людина–середовище». Рівень психосоціального благополуччя значною мірою залежить від соціальних умов і безпеки у суспільстві, які можуть впливати на особистісні, когнітивні та емоційні аспекти, забезпечуючи здатність до психосоціального функціонування індивіда.

Психодіагностичні інструменти дослідження благополуччя є нині широко представленими у зарубіжній і вітчизняній літературі. Водночас якщо поняття «психологічне благополуччя», «суб'єктивне благополуччя» є досить концептуалізованими й операціоналізованими в дослідженнях [5], то «психосоціальне благополуччя» теоретично та емпірично обґрунтовані не досить; методики, які б досліджували цей феномен, тим паче у розрізі характеристик впливу на відчуття благополуччя у освітньому середовищі університету, фактично є відсутніми в україномовних версіях.

Мета статті полягає у описі та презентації результатів стандартизації та валідації авторської психодіагностичної методики на визначення психосоціального благополуччя іноземних студентів в освітньому середовищі університету.

Результати дослідження. Концептуальною основою цієї методики є теорії психологічного і психосоціального благополуччя особистості (І. Аршава, А. Вотерман, Е. Носенко, С. Любомирські, Р. Раян, К. Ріфф, М. Селігман, Л. Сердюк, Н. Шварц та ін.), концепція екосистеми в освіті (Бронфенбреннер, 1974, 1977), середовищний підхід у процесі професійної підготовки фахівця соціальної галузі (Р. Вайнола, Ж. Петрович, А. Рижанова, Г. Сазоненко, Н. Чернуха, О. Чуйко), психосоціальний підхід у соціальній роботі (Т. Семигіна, О. Сто-

лярик, Ф. Холліс). Розробка опитувальника психосоціального благополуччя іноземного студента в освітньому середовищі університету почалася із теоретичного конструювання цього поняття (змістова валідація). Для уточнення теоретичного конструкту моделі психосоціального благополуччя було проведено 2 фокус-групи, учасниками яких стали іноземні студенти у кількості 18 осіб.

Зокрема, було з'ясовано, що розгортання військових дій в Україні значним чином вплинуло на психоемоційний стан іноземних студентів, студенти переживають стрес, невизначеність, невпевненість, що негативно позначається на успішності академічного навчання. Вимушений виїзд з України, перехід на онлайн-навчання, проблеми із фізичною відсутністю на практичних заняттях та навчальних практиках, ускладнення освітніх політик іноземних держав щодо визнання дипломів за дистанційною формою навчання вказує на ознаки соціальної ексклюзії щодо цієї категорії осіб. Після проведеного аналізу на з'ясування психосоціальної ситуації іноземного студента в умовах воєнного сьогодення в Україні було сформульовано центральне поняття – «психосоціальне благополуччя студента в освітньому середовищі університету», під яким розуміється «феномен самосвідомості, що характеризується суб'єктивним переживанням щастя і задоволення від здійснюваної освітньої діяльності, яке визначає його подальший успіх, розвиток та самовдосконалення на шляху вирішення професійних та життєвих завдань». Були визначені три виміри психосоціального благополуччя іноземного студента: «приналежність до університету», «академічна самоефективність» та «соціальна самоефективність».

Запропонована нами методика включає 30 запитань, по 10 запитань для кожного виміру (див. додаток 1), що, на наш погляд, є зручним способом діагностування в індивідуальному і груповому форматах.

Для встановлення психометричних характеристик розробленої методики було сформовано вибірку досліджуваних, яка становила 196 осіб – студентів із 8 українських університетів (75% – українські студенти, 25% – іноземні студенти). Учасники добровільно погодилися пройти онлайн-опитування через Google Forms. Перед початком опитування респонденти отримували інформацію про мету дослідження, інструкцію для заповнення та гарантії конфіденційності участі.

Математична обробка даних виконувалась у статистичному пакеті SPSS. Для виконання процедур факторного аналізу ми зупинилися на однофакторному рішенні як такому, що відразу пояснює встановлені закономірності і дає змогу якісно інтерпретувати кожну ознаку. У сукупності 30 ознак пояснюють 43% латентного фактора, який побудував факторний аналіз. Показник внутрішньої узгодженості моделі Cronbach's Alpha становить 0,93. Отримані факторні навантаження перевищують показник 0,8 і перебувають у діапазоні

0,39–0,82, що вказує на узгодженість одновимірної шкали психосоціального благополуччя, про це свідчать також високі значимі кореляції між окремими твердженнями опитувальника.

За результатами факторного аналізу і аналізу надійності, а також аналізу одновимірних розподілів по всіх 30 індикаторах та трьох індексах, побудованих як адитивний індекс і усереднений індекс, було з'ясовано, що всі ознаки є статистично значуще скорельованими між собою.

Розглянемо конкретно по трьох вимірах (індексах):

Індекс приналежності до університету. Всі ознаки статистично значуще скорельовані; Дисперсія = 50,8%, Альфа-Кронбаха = 0,887; значення ІПУ = 5,7.

Індекс академічної самоефективності. Всі ознаки статистично значуще скорельовані: $D = 46,49\%$, Альфа-Кронбаха = 0,867. Водночас факторне навантаження ознаки 2 «Моє знання української мови дозволяє мені впевнено виконувати завдання та досягати успіхів у навчанні» виявилось низьким (0,002), що загалом не покращує Індекс академічної самоефективності. Натомість, урахування того факту, що домінуюча кількість відповідей була отримана від українських студентів, для яких українська мова є рідною, було вирішено залишити цю ознаку, оскільки вона має більшу актуальність для студентів-іноземців як фактор кращої адаптації до умов освітнього процесу. До того ж видалення цієї ознаки фактично не змінює показник Альфа (він становить 0,868); значення ІПУ = 5,6 за 7-бальною шкалою.

Індекс соціальної самоефективності. Всі ознаки статистично значуще скорельовані: $D = 44,95\%$, Альфа-Кронбаха = 0,834. Водночас факторне навантаження на ознаку 10 «Я включений(-а) в різні студентські групи (спортивні чи мистецькі клуби, волонтерські групи, студентське самоврядування, тощо)» отримало невелике факторне навантаження і у разі її вилучення із переліку ознак могло б покращити індекс соціальної самоефективності: $D = 48,362\%$, Альфа = 0,854. Але її виведення з моделі могло вплинути на іншу ознаку 3 «В перспективі я планую працювати за спеціальністю (професією), якої навчаюсь», виведення якої покращило б модель: $D = 52,617\%$, Альфа = 0,864. Водночас ми припускаємо, що ситуація переходу багатьох університетів на дистанційну, змішану, онлайн-форми навчання значно вплинула на фактор залучення студентів у різні студентські спільноти та групові активності, такі само обмеження відчувають і іноземні студенти, які здебільшого перебувають за територією України. Щодо ознаки 3 припускаємо, що факт роботи за спеціальністю є для багатьох студентів «фактором невизначеності», особливо для соціономічних професій. Часто отримана спеціальність «за дипломом» має широкий діапазон можливостей щодо вибору робочого місця, наприклад диплом «соціального працівника» може «покривати» вибір

робочого місця на посаді «інструктора, консультанта, коуча, радника тощо у соціогуманітарній сфері, і мати більше можливостей для самореалізації «без прив'язки» до отриманої спеціальності.

Водночас відповіді на ці питання є змістовими, оскільки за нашим припущенням і теоретичним обґрунтуванням факт включення і участі у соціальних групах є потужним фактором освітньої соціалізації студентів, а вибір робочого місця за професією посилює мотиваційний складник освітньої діяльності і загалом впливає на академічну задоволеність. Видалення цих ознак робить модель менш компактною, але валідною і надійною, тому ці індикатори в опитувальнику вирішено було залишити.

Наступний етап – перевірка нормальності розподілу. Використання інтервальної шкали Лайкерта дає змогу отримати дисперсію і перевіряти нормальність розподілу. На цьому етапі з'явилися певні труднощі, викликані неможливістю використати нормалізацію через надто скошений розподіл за 7-бальною шкалою значень і «наявний зсув» у бік високих оцінок. Така тенденція пояснюється відповідями на прямі запитання, які стосуються задоволеності освітою і мають ефект «бажаних відповідей». Ці зсуви були скоректовані за допомогою застосування 4-бальної шкали міри згоди з твердженнями, а також за рахунок видалення твердження 4 – «не впевнений(-а)», оскільки відповідь у такий спосіб вказує на відсутність якого-небудь ставлення до тієї чи іншої ситуації суб'єктом, що у випадку оцінювання суб'єктивних ознак благополуччя є неможливою.

У результаті семибальну шкалу було трансформовано в 4-бальну, яка показала нормальний розподіл значень (рис. 1).

Висновки. Розроблена нами методика «Індекс психосоціального благополуччя іноземних студентів в освітньому середовищі університету» являє собою україномовний психодіагностичний опитувальник, призначений для виявлення характеристик психосоціального благополуччя студентів-іноземців, показником якості психосоціального функціонування в освітньому середовищі університету.

Опитувальник адаптований та валідизований на вибірці українських і іноземних студентів, зручний у використанні та може бути застосований у практиках психологічного супроводу студентів.

Методика дозволяє визначити інтегрований показник психосоціального благополуччя студентів в освітньому середовищі, а також рівні трьох його складових частин (шкал): «приналежність до університету», «академічна самоефективність», «соціальна самоефективність». Зокрема, низькі бали за методикою та її окремими шкалами можуть вказувати на психосоціальне неблагополуччя в університеті, виключення та ексклюзію.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у продовженні валідизації та перевірки надійності розробленої методики, зокрема залучення більшої кількості досліджуваних та перевірку ретестової надійності.

Рис. 1. Перевірка нормальності розподілу за 4-бальною шкалою

Додаток 1

Методика: Індекс психосоціального благополуччя іноземних студентів в освітньому середовищі університету» (О. Чуйко, Д. Цзяхан)

Інструкція: прочитайте уважно кожне з наведених тверджень. Оцініть його за 4-бальною шкалою, де 4 – повністю згоден, 3 – швидше згоден; 2 – швидше не згоден; 1 – не згоден.

№	Твердження	1	2	3	4
1	Я задоволений(-а) своїм статусом студента українського університету та тим, як він сприяє моєму академічному зростанню				
2	Я можу розраховувати на додаткову консультацію та координування з боку адміністрації університету у разі необхідності				
3	Я завжди можу звернутися за допомогою до викладачів та інших студентів у разі виникнення питань (проблем) у процесі навчання				
4	В умовах будь-якого формату навчання (дистанційного, очного, змішаного) я відчуваю активне включення в освітній процес				
5	Я чітко розумію правила і вимоги університету щодо навчального процесу завдяки їхньому зрозумілому поясненню з боку університету				
6	В університеті дотримуються соціальних гарантій (прозорість оплати за навчання, отримання якісної освіти та диплома державного зразка тощо, що значною мірою впливає на моє бажання навчатися в університеті)				
7	Думаю, що отримані знання і диплом українського університету сприятимуть росту в моїй професійній кар'єрі				
8	В університеті цінують та поважають різноманітність культур, поглядів, расову та етнічну приналежність				
9	Мої потреби у доступі до навчальних матеріалів повністю задовольняються				
10	Я відчуваю себе впевненим(-ою) у тому, що навчаюсь в університеті і отримую знання за вибраною спеціальністю				
11	В університеті забезпечується ґендерна рівність				
12	Навчальний процес не є стресовим для мене: вимоги, оцінювання, зворотний зв'язок з викладачами, адміністрацією є налагодженими				
13	В університеті розвинена культура толерантності до іноземних студентів, мовні і міжкультурні бар'єри вирішуються гнучко				
14	Мій особистий комфорт та відчуття безпеки сприяють моєму відчуттю задоволеності навчанням				
15	Матеріально-технічне забезпечення в університеті відповідає потребам студентів у навчанні, є доступним і якісним				
16	Права для всіх без винятку студентів університету забезпечуються рівною мірою однаково				
17	Я активно використовую різні канали комунікації для спілкування з викладачами (групові чати, соціальні мережі тощо)				
18	Я відчуваю себе частиною студентської спільноти університету				
19	Я маю можливості для включення до студентської наукової роботи				
20	В університеті проводяться заходи для ефективної адаптації іноземних студентів і усунення міжкультурних бар'єрів				
21	Я активно використовую запропоновані викладачами бібліотечні ресурси, додаткові освітні заходи для самостійної підготовки				
22	Я маю можливість для стажування у моїй майбутній професії				

23	Я спілкуюсь з іншими студентами групи, отримую від них потрібну інформацію і допомогу				
24	Мої досягнення в академічній успішності мене задовольняють				
25	Моя мотивація до навчання і здобуття освіти в Україні за останні два роки є високими				
26	Я не відчуваю себе ізольованим(-ою), моє перебування в університеті не є формальним				
27	Я відчуваю себе в безпеці у фізичному просторі університету (факультету, де я навчаюсь)				
28	Моє знання української мови дозволяє мені впевнено виконувати завдання та досягати успіхів у навчанні				
29	Я включений(-а) в різні студентські групи та спільноти (спортивні чи мистецькі клуби, волонтерські групи, студентське самоврядування, тощо)				
30	У перспективі я планую працювати за спеціальністю (професією), якої навчаюсь				

Ключ. Відповіді досліджуваних співвідносяться із ключем. За кожною шкалою підраховується сума набраних балів.

Шкали	Номер запитання
Приналежність до університету	4, 5, 6, 8, 11, 15, 16, 18, 26, 27
Академічна самоефективність	1, 9, 10, 14, 17, 19, 21, 22, 24, 25, 28
Соціальна самоефективність	2, 3, 7, 12, 13, 17, 20, 23, 29, 30

Рівні вияву психосоціального благополуччя за шкалами:

0–10 балів – низький рівень;

11–20 балів – середній рівень;

21–30 балів – підвищений рівень;

31–40 балів – високий рівень.

Можна підрахувати суму балів за всіма шкалами та отримати загальний показник – Індекс психосоціального благополуччя особистості в освітньому середовищі університету:

0–30 балів – низький рівень психосоціального благополуччя;

31–60 балів – середній рівень психосоціального благополуччя;

61–90 балів – підвищений рівень психосоціального благополуччя;

91–120 балів – високий рівень психосоціального благополуччя.

Інтерпретація шкал:

Почуття приналежності до освітнього середовища університету як відчуття фізичної та психологічної безпеки, що досягається завдяки створенню середовища підтримки, захищеності, поваги до особистості, терпимості до різних думок, поглядів та переконань, толерування неупередженості, рівності і справедливості.

Академічна самоефективність як здатність і можливість задоволення освітніх потреб студента через використання ресурсів освітнього середовища, що визначають досягнення і успіхи в освітній діяльності, здатність бути активним і продуктивним.

Соціальна самоефективність як здатність до побудови мережі стосунків і контактів в освітньому середовищі, соціальна взаємодія і участь, використання можливостей входження в університетські спільноти як необхідна умова професійної соціалізації і соціальної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баснін О.С. Політична активність студентства у контексті трансформації суспільних відносин в Україні : автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02. 2010. Київ. 18 с.

2. Міхєєва О., Мищак Л. Нові умови соціокультурного середовища студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2023. 1(52). С. 115–118.

3. Наконечна Л. Специфіка аккультурації студентів-іноземців. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society*. Issue 2020. 3(II). <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2020.3-2.13>.

4. Чубук Р.В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із студентською молоддю : рукопис канд. дис. Південноукраїнський державний педа-

гогічний університет імені К.Д. Ушинського. 2008. Одеса.

5. Чуйко О.В. Психологічне благополуччя дитини: від методології оцінювання до прикладних практик. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Соціальна робота*. 2021. Т. 1(7). С. 62–66.

6. Федотова З. Психічне здоров'я студентів медиків в умовах пандемії COVID-19. 2023. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/502>.

7. Beddington J., Cooper C.L., Field J., Goswami U., Huppert F.A., Jenkins R., et al. The mental wealth of nations. *Nature*, 2008. 455(7216), 1057–1060.

8. Kai Chen, Xiaohui Qiu. Perceived Discrimination, Social Support, and Quality of Life Among International Students in China. 2015. URL: <https://www.ojed.org/index.php/jis/article/view/1182>.